

Ірина Круп'як

кандидат економічних наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль, Україна
i.krupyak@wunu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0001-5618-4863

БЮДЖЕТНА СПРОМОЖНІСТЬ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Iryna Krupiak

PhD in Economics, Associate Professor,
West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine

BUDGETARY CAPACITY OF THE STATE'S SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT

Анотація. Досліджено проблеми забезпечення сталого економічного розвитку держави, який передбачає перманентне відтворення динамічної рівноваги з періодичною зміною його рівня, якісне економічне зростання, структурні зрушення в економіці, задоволення життєво необхідних потреб суспільства, ліквідацію бідності шляхом ефективного використання наявних та потенційних фінансових ресурсів. Акцентовано, що сталість економічного розвитку держави в значній мірі визначається його бюджетною спроможністю – здатністю за рахунок бюджетних коштів сприяти макроекономічному збалансуванню та високому рівню життя населення. За належної бюджетної спроможності сталого економічного розвитку держави здійснюється ефективне фінансування структурної перебудови економіки, стимулювання розвитку її пріоритетних секторів, прискорюється інтенсифікація виробництва, забезпечується соціальна підтримка найменш захищених верств населення. Проведено аналіз основних показників зведеного бюджету України, що визначають здатність держави формувати, зберігати та раціонально використовувати фінансові ресурси для реалізації своїх основних функцій, стимулювання економічного зростання, забезпечення макроекономічної стабільності, підтримки належного рівня життя населення та обслуговування фінансових зобов'язань. Обґрунтовано важливість посилення конструктивної ролі держави у процесах мобілізації й розподілу фінансових ресурсів шляхом збільшення обсягів оборонного замовлення й державних інвестицій у створення нових виробничих потужностей, скорочення видатків на обслуговування внутрішнього боргу через врегулювання монетарної політики, збільшення бюджетного фінансування охорони здоров'я, підвищення податків на споживання та особисті доходи громадян для

вирівнювання бюджетних дисбалансів. Встановлено, що пріоритетним завданням держави для забезпечення належної бюджетної спроможності її сталого економічного розвитку є оптимізація видатків, збільшення інвестицій у відновлення економіки та інфраструктури, підтримка інновацій. Доцільними в цьому контексті є покращення адміністрування податкових надходжень, зменшення залежності від неподаткових джерел доходів, зростання капітальних інвестицій.

Ключові слова: сталий розвиток, бюджетна спроможність, фінансові ресурси, макроекономічна стабільність, доходи й видатки, капітальні інвестиції, зовнішні позики, дефіцит бюджету.

Abstract. Examines the problems of ensuring sustainable economic development of the state, which involves the permanent reproduction of dynamic equilibrium with periodic changes in its level, qualitative economic growth, structural shifts in the economy, satisfaction of the vital needs of society as well as poverty eradication through the effective use of existing and potential financial resources. It is emphasized that the sustainability of the state's economic development is largely determined by its budgetary capacity - the ability to contribute to macroeconomic balancing and a high standard of living of the population at the expense of budget funds. With proper budgetary capacity for sustainable economic development of the state, effective financing of the structural restructuring of the economy is carried out, the development of its priority sectors is stimulated, the intensification of production is accelerated, and social support for the least protected segments of the population is provided. An analysis of the main indicators of the consolidated budget of Ukraine has been carried out, which determine the state's ability to form, preserve and rationally use financial resources to implement its main functions, stimulate economic growth, ensure macroeconomic stability, maintain an adequate standard of living for the population, and service financial obligations. The importance of strengthening the constructive role of the state in the processes of mobilization and distribution of financial resources by increasing the volume of defence orders and state investments in the creation of new production facilities, reducing expenditures on servicing the domestic debt through the regulation of monetary policy, increasing budget financing of health care, increasing taxes on consumption and personal income of citizens to equalize budget imbalances has been substantiated. It has been established that the priority task of the state to ensure proper budgetary capacity of its sustainable economic development is to optimize expenditures, increase investments in the restoration of the economy and infrastructure as well as support innovations. In this context, it is advisable to improve the administration of tax revenues, reduce dependence on non-tax sources of income, and increase capital investments.

Key words: sustainable development, budgetary capacity, financial resources, macroeconomic stability, revenues and expenditures, capital investments, external loans, budget deficit.

Постановка проблеми загалом та її зв'язок з важливими науковими та практичними проблемами. Забезпечення сталого економічного розвитку держави передбачає перманентне відтворення динамічної рівноваги з періодичною зміною його рівня, якісне економічне зростання, структурні зрушення в економіці, задоволення життєво необхідних потреб суспільства, ліквідацію бідності шляхом

ефективного використання наявних та потенційних фінансових ресурсів. Сталий розвиток національної економіки вказує на здатність зберігати рух уздовж позитивної траєкторії зростання, поєднувати складові розвитку, моделювати різні варіанти розвитку, прогнозувати їх результати та обирати найбільш оптимальні. При цьому, сталість економічного розвитку держави в значній мірі визначається його бюджетною спроможністю – здатністю за рахунок бюджетних коштів сприяти макроекономічному збалансуванню та високому рівню життя населення. За належної бюджетної спроможності сталого економічного розвитку держави здійснюється ефективне фінансування структурної перебудови економіки, стимулювання розвитку її пріоритетних секторів, прискорюється інтенсифікація виробництва, забезпечується соціальна підтримка найменш захищених верств населення. Відтак, системний аналіз та оцінка бюджетних можливостей держави дозволяють передбачити ймовірності виникнення дестабілізуючих чинників для формування стратегічних й тактичних цілей сталого економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та практичним аспектам бюджетного фінансування розвитку економіки держави присвячені праці вітчизняних вчених: Арістова Ю. Ю. [1], Канєвої Т.В. [2], Корсун І. М. [3], Сокирка О. С. [5], Соколовой О. М. [6], Чугунова І. Я. [7], Школьник І. О. [8]. Водночас більш ґрунтовного дослідження потребують питання, що стосуються аналізу факторів впливу на забезпечення бюджетної спроможності сталого економічного розвитку держави.

Метою дослідження є систематизація підходів щодо визначення особливостей бюджетної спроможності сталого економічного розвитку держави для виокремлення напрямів оптимальної бюджетної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бюджетну спроможність сталого економічного розвитку країни відображає динаміка доходів та видатків її зведеного бюджету, що визначає здатність держави формувати, зберігати та раціонально використовувати фінансові ресурси для реалізації своїх основних функцій, стимулювання економічного зростання, забезпечення макроекономічної стабільності, підтримки належного рівня життя населення та обслуговування фінансових зобов'язань. Так, протягом 2020-2024 років спостерігалася стійка тенденція до зростання як доходів, так і видатків зведеного бюджету України: 260,6% та 309,9% відповідно (табл. 1). Проте темпи зростання видатків перевищували темпи зростання доходів, що призвело до подальшого нарощення дефіциту бюджету.

Суттєві показники фактичного дефіциту зведеного бюджету України є результатом реагування на негативні наслідки пандемії COVID-19 та зростання витрат на оборону, безпеку й соціальну сферу з початку повномасштабної війни. Як наслідок посилюється збільшення розриву між видатками і доходами бюджету, що означає подальше збільшення дефіциту бюджету з темпом зростання у 559,7%. У 2022 році економіка держави зіткнулася з найбільшим за попередні вісімнадцять років обсягом бюджетного дефіциту – 845 млрд. грн., що становив понад 17 % ВВП, при цьому у 2020-2021 рр. бюджетний дефіцит складав лише 5,2 % і 3,4% відповідно та досяг максимального значення у 2023р. – 20,3% [4]. Таке зростання дефіциту бюджету відображає суттєву залежність держави від зовнішнього фінансування та

міжнародної підтримки. Разом з тим, за рахунок зовнішніх запозичень стимулюється сталий економічний розвиток держави шляхом формування інвестиційного клімату, підтримки національної грошової одиниці та платіжного балансу, забезпечення соціальної стабільності, розвитку фінансового ринку й ринку корпоративних облігацій. Водночас використання таких запозичень посилює залежність держави від рівня використання зовнішніх позик, збільшується податкове навантаження, зростають валютні ризики, скорочуються темпи зростання доходів населення. Відтак, бюджетна політика була спрямована на короткострокові рішення для подолання кризових ситуацій, а довгострокові інвестиції залишалися поза увагою. Ці фактори вказують на необхідність гнучкості та адаптації бюджетної політики до нестабільних умов, враховуючи пріоритети оборони та соціальної підтримки.

Таблиця 1

**Динаміка основних показників зведеного бюджету
України у 2020-2024 роках**

Показники	2020	2021	2022	2023	2024	Темп зростання 2024/2020, %
Доходи бюджету, млрд грн.	1376,6	1662,2	2196,6	3104,3	3587,8	260,6
Видатки бюджету, млрд грн.	1595,4	1844,4	3043,9	4441,4	4944,0	309,9
Надання кредитів, млрд грн.	15,5	14,2	10,5	10,1	7,7	49,7
Повернення кредитів, млрд грн.	9,8	9,4	12,7	15,2	13,3	135,7
Дефіцит бюджету, млрд грн.	225, 2	186,9	845	1331,5	1350,6	559,7
Дефіцит бюджету до ВВП, %	5,2	3,4	17,6	20,3	19,9	382,7
Частка доходів місцевих бюджетів (без трансфертів) у доходах зведеного бюджету, %	22,6	22,8	24,4	17,8	12,5	55,3

Примітка. Складено за даними Міністерства фінансів України

За рахунок повернення кредитів у 2020 р. до бюджету надійшло 9,8 млрд грн. Значення цього показника зросло на 2,9 млрд грн. у 2022 р. та досягло свого максимального значення – 15,2 млрд грн. у 2023 р. Разом з тим, обсяг наданих кредитів у 2024 р. в порівнянні з аналогічним періодом 2020 р. скоротився вдвічі. Однак, протягом досліджуваного періоду держава частіше виступала в ролі позичальника, аніж кредитора. При цьому, суттєво вирізнятися також тенденції здійснення державних запозичень, що передбачали: залучення державних позик через зниження податкових надходжень та збільшення військових видатків; інтенсифікацію фінансової підтримки від зовнішніх кредиторів; зростання дохідності облігацій зовнішньої позики на вторинному ринку; випуск внутрішніх військових облігацій та залучення емісійних ресурсів НБУ для підтримання

необхідних обсягів розміщення облігацій. Відтак, через державний кредит, державні витрати, державні закупівлі країна впливає на процес відтворення та виступає найбільшим замовником і споживачем продукції низки галузей, що дозволяє перетворити державний попит на вагомий інструмент регулювання економіки з метою досягнення стратегічних цілей сталого економічного розвитку держави.

Низька частка доходів місцевих бюджетів в структурі зведеного бюджету України та її скорочення з 22,6% у 2020 р. до 12,5% у 2024 р. свідчили про високий ступінь централізації бюджетної системи та декларативний характер принципу автономності місцевих бюджетів, оскільки понад $\frac{3}{4}$ всіх фінансових ресурсів країни сконцентровано в державному бюджеті. Високий рівень концентрації бюджетних ресурсів порушує безпеку місцевих бюджетів та не дозволяє в повному обсязі виконувати покладені на місцеві органи влади повноваження й зобов'язання, що становить загрозу сталому економічному розвитку держави [6].

Значні темпи зростання доходів зведеного бюджету України у 2020-2024 роках зумовлені збільшенням зовнішньої фінансової підтримки, яка забезпечила підвищення бюджетної спроможності держави під час війни. Однак, протягом досліджуваного періоду вирізнялася сама структура доходів зведеного бюджету України (рис. 1).

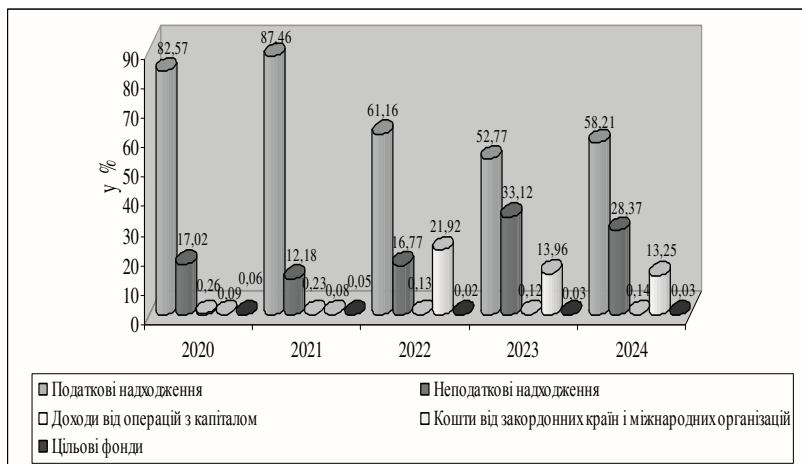

Рис. 1. Динаміка структури доходів зведеного бюджету України у 2020-2024 роках, %

Примітка. Складено за даними Міністерства фінансів України

Протягом досліджуваного періоду суттєво зменшується питома вага податкових надходжень у загальному обсязі доходів бюджету – з 82,46% у 2020 р. до 61,16% у 2022 р., у 2023 р. питома вага досягла свого мінімального значення – 52,77%, а у 2024 р. значення даного показника скорочуються на 24,36% в порівнянні із значенням аналогічного показника у 2020 році. Зменшувалися також частки доходів від операцій з капіталом та цільових фондів з 0,26% до 0,14% та з 0,06% до 0,03% відповідно, що вказує на незначну роль цих складових у формуванні бюджету. Разом з тим, зменшення надходжень від операцій з капіталом свідчить про обмеження інвестиційної активності держави. Незначне скорочення питомої ваги у 2020-2022 роках було характерним також

для неподаткових надходжень – на 0,25%, однак у наступних періодах майже вдвічі зростає значення цього показника. При цьому, значно збільшується питома вага коштів від закордонних країн і міжнародних організацій з 0,08% у 2021р. до 21,95% у 2022 р., що підкреслює важливість міжнародної підтримки у воєнний час для забезпечення стабільності дохідної бази бюджету. Впродовж 2023-2024 рр. спостерігалось незначне скорочення значення даного показника. Відтак, структура доходів зведеного бюджету України зазнала значних змін за рахунок міжнародної допомоги та неподаткових надходжень, а також зниження частки податкових доходів, що відображає нові реалії бюджетної спроможності економічного розвитку держави в умовах війни.

Для забезпечення сталого економічного розвитку країни часто збільшують видаткову частину бюджету шляхом створення дефіциту бюджету, враховуючи розмір державного боргу та економічні можливості держави по його обслуговуванню. При цьому, в періоди збалансованого розвитку економіки доцільними є зміна обсягу та структури видатків бюджету в напрямку зменшення для створення профіциту бюджету, який спрямовується на скорочення обсягу державного боргу. Водночас, обсяг та структура видатків бюджету мають підлягати відповідним інституційним обмеженням в залежності від етапу економічного розвитку, обсягу дефіциту бюджету у взаємозв'язку з показниками державного боргу. Це дозволило б пов'язати визначені стратегічні пріоритети економічного розвитку з очікуваними бюджетними ресурсами. Однак, у 2020-2024 рр. різнорідними були показники обсягу та структури видатків зведеного бюджету України (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяг та структура видатків зведеного бюджету України у 2020-2024 роках

Роки	2020		2021		2022		2023		2024	
Показники	Обсяг (млрд грн.)	Питома Вага (%)	Обсяг (млрд грн.)	Питома вага (%)	Обсяг (млрд грн.)	Питома вага (%)	Обсяг (млрд грн.)	Питома вага (%)	Обсяг (млрд грн.)	Питома вага (%)
Усього	1596	100	1844,2	100	3043,5	100	4440,8	100	4944,1	100
Загальнодержавні функції	204,8	12,8	252,6	13,7	248,5	8,2	349,1	7,9	435,9	8,8
Оборона	121,2	7,6	127,5	6,9	1142,9	37,6	2097,6	47,2	2304,5	46,6
Громадський порядок, безпека, судова влада	159,5	10	176,1	9,6	454,4	14,9	591,4	13,3	712,7	14,4
Економічна діяльність	262,8	16,5	293,3	15,9	156,4	5,1	247,3	5,6	259,9	5,3
Охорона навколишнього середовища	9,1	0,6	10,6	0,6	5,2	0,2	6,4	0,1	10,4	0,2
Житлово-комунальне господарство	32,2	2	56,9	3,1	41,2	1,4	70,4	1,6	66,2	1,3
Охорона здоров'я	175,8	11	203,6	11	215,3	7,1	217,4	4,9	238,7	4,8
Духовний та фізичний розвиток	31,7	2	43,4	2,4	33,6	1,1	38,5	0,9	45,5	0,9
Освіта	252,2	15,8	312,9	16,9	290,8	9,5	308,6	6,9	348,4	7,1
Соціальний захист та соціальне забезпечення	346,7	21,7	367,3	19,9	455,2	14,9	514,1	11,6	521,9	10,6

Примітка. Складено за даними Міністерства фінансів України

Впродовж досліджуваного періоду активно зростає фактичний обсяг видатків. Так, якщо у 2020 році видатки зведеного бюджету складали 1596 млрд грн., то з початком війни вони зросли на 91%, що відповідало 3043,5 млрд грн., у наступних роках спостерігалось подальше збільшення значення даного показника, що свідчить про перебудову бюджетної політики на підтримку оборони та стабілізацію соціально-економічної ситуації. Водночас темп зростання видатків зведеного бюджету держави досягнувши свого максимального значення – 165% у 2022 р. зменшується на 39,1% у 2023 р. та на 53,7% у 2024 р (рис. 2).

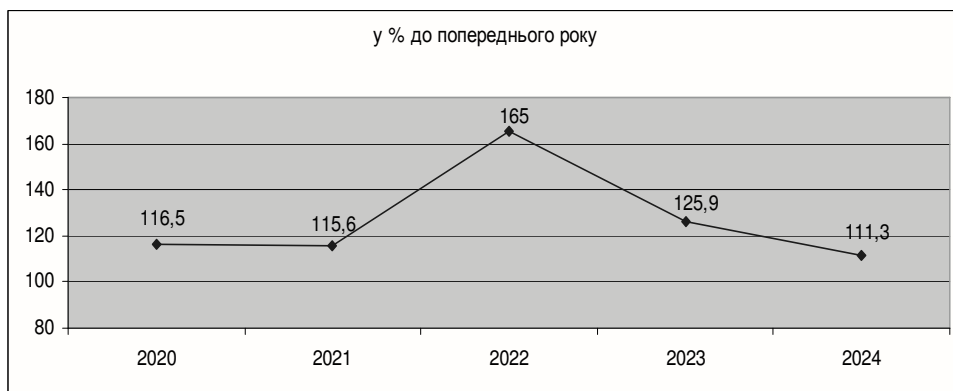

Рис. 2. Темп зростання видатків зведеного бюджету України у 2020-2024 роках

Примітка. Складено за даними Міністерства фінансів України

Структура видатків зведеного бюджету України демонструє спроможність уряду забезпечити зростання фактично всіх категорій бюджетних видатків. При цьому збільшення фінансування було нерівномірним у розрізі окремих їх видів. Найбільший обсяг видатків спрямовувався на оборону. Цей показник зріс з 121,2 млрд грн. у 2020 році до 1142,9 млрд грн. у 2022 році млрд грн. (в 9,4 рази) та до 2304,5 млрд грн. у 2024 році (в 19 раз). Збільшилася також їх частка в загальному обсязі видатків бюджету з 7,6% до 46,6%. Таке стрімке зростання пов'язане з необхідністю фінансування військових дій та зміцнення обороноздатності країни в умовах війни. Згаданий фактор позначився також на збільшенні видатків на громадський порядок, безпеку та судову владу до 712,7 млрд грн. (за досліджуваний період – в 4,5 рази). Видатки на загальнодержавні функції протягом 2020-2024 рр. зросли в два рази, що відображає збільшення адміністративних та управлінських витрат держави.

Наслідки війни зумовили потребу у відновленні зруйнованого житлово-комунального господарства, підвищенні фінансування охорони здоров'я. Так, за досліджуваний період видатки на ЖКГ збільшились вдвічі, що також показує зростання ролі бюджетного фінансування під час війни. Видатки на охорону здоров'я з 2020 до 2024 року зросли у 3 рази та досягли 238,7 млрд грн., однак їх частка в загальному обсязі фінансування скоротилася на 6,2%.

Порівняно з динамікою з інших категорій видатків дещо меншою була зміна видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення, які збільшились з 346,7 млрд грн. у 2020 році до 521,9 млрд грн. в 2024 році (в 1,5 рази). Незначні зміни в обсягах фінансування у 2020-2024 роках відбулись у видатках на охорону навколишнього природного середовища (спостерігалось зменшення обсягів видатків у 2022-2023 рр.), освіти, духовний і фізичний розвиток [4].

З початком повномасштабної війни держава припинила виділяти кошти на проекти капітального будівництва та розвиток. Замість цього державні та місцеві бюджети спрямовувалися на військові та соціальні витрати, що призвело до зростання дефіциту у бюджету. Відтак, ключовими факторами структурних зрушень у видатковій частині зведеного бюджету України були заходи з подолання пандемії та війна. Разом з тим, у 2024 році безумовно переважали видатки на оборону, які становили близько 47% від загального обсягу бюджетних видатків, зростання яких кардинальним чином змінило загальну видаткову структуру.

У вищезазначеному контексті формування видатків має визначатись стратегічними напрямками розвитку держави, бути збалансованим за структурою та рівномірно змінюватись. Оптимальні обсяги та структура державних видатків є одним із потужних важелів подолання економічної рецесії. Підвищення ефективності бюджетного регулювання має здійснюватися шляхом забезпечення адаптивного інституційного регулювання, відкритості виконання бюджетного процесу, дотримання принципів фіскальної справедливості та відповідальності, що забезпечить умови для збалансування бюджетних видатків та стимулюватиме позитивну соціально-економічну динаміку.

Висновки. Бюджетна спроможність сталого економічного розвитку держави є дієвим чинником впливу на динаміку її економічних процесів. Від виваженості та своєчасності прийняття рішень у сфері бюджетних відносин залежить реалізація структурних перетворень економіки, макроекономічна стабільність в країні. В цьому контексті доцільним є підвищення якісного рівня інституційних засад формування бюджету, фінансової результативності, оцінки ефективності бюджетних видатків, моніторингу державних закупівель, державного фінансового контролю. Разом з тим, динаміка доходів зведеного бюджету держави демонструє значне зростання надходжень від міжнародної допомоги, що стало визначальним фактором підтримки бюджету в умовах війни, призвело до рекордних рівнів зростання дефіциту бюджету та посилило залежність країни від зовнішнього фінансування й міжнародної підтримки. Саме тому, важливим є посилення конструктивної ролі держави у процесах мобілізації й розподілу фінансових ресурсів шляхом збільшення обсягів оборонного замовлення й державних інвестицій у створення нових виробничих потужностей, скорочення видатків на обслуговування внутрішнього боргу через врегулювання монетарної політики, збільшення бюджетного фінансування охорони здоров'я, підвищення податків на споживання та особисті доходи громадян для вирівнювання бюджетних дисбалансів.

В умовах обмежених фінансових ресурсів пріоритетним завданням держави для забезпечення належної бюджетної спроможності її сталого економічного розвитку є оптимізація видатків, збільшення інвестицій у відновлення економіки та інфраструктури, підтримка інновацій. Доцільними в цьому контексті є покращення адміністрування податкових надходжень, зменшення залежності від неподаткових джерел доходів, зростання капітальних інвестицій. Важливо також підтримувати стійкість соціальних програм для захисту найбільш уразливих груп населення, враховувати нові виклики та загрози, аналізувати вплив міжнародної допомоги на забезпечення бюджетної спроможності сталого економічного розвитку держави та створювати сприятливі умови для відновлення її економічного потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Арістов Ю. Ю. Формування видатків бюджету як складова державної фінансової політики економічного розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 2. С. 38-43.
2. Канєва Т.В. Бюджет у системі фінансово-економічних відносин: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 392 с.
3. Корсун І. М., Зінченко М. М., Махно С. В., Мироненко Д. Ю. Парадигма фінансування видатків державного бюджету України в умовах воєнної та післявоєнної соціальноорієнтованої ринкової економіки. *Академічний огляд*. 2023. № 2. С. 103-112.
4. Основні показники зведеного бюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/>
5. Сокирко О. С., Шепиленко В. Ю. Тенденції формування доходів Державного бюджету України. *Бізнес Інформ*. 2022. № 3. С. 87-92.
6. Соколова О. М. Структурні диспропорції: зміст, види та вплив на економічну безпеку держави. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. Серія «Економіка і менеджмент». 2021. № 4 (90). С. 10-16.
7. Чугунов І. Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.
8. Школьник І. О., Бухтіарова А. Г. Аналіз зведеного бюджету України з використанням функції бажаності Гаррінгтона. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2020. № 9 (41), т. 2. С. 90-97. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-9-6281>

References:

1. Aristov Yu. Yu. (2021). Formuvannia vydatkiv biudzhetu yak skladova derzhavnoi finansovoi polityky ekonomichnoho rozvytku [The formation of budget expenditures as a component of the state financial policy of economic development]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 2, 38-43 [in Ukrainian].
2. Kanieva T.V. (2021). Biudzhets u systemi finansovo-ekonomichnykh vidnosyn [Budget in the system of financial and economic relations]. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t [in Ukrainian].

3. Korsun I. M., Zinchenko M. M., Makhno S. V., Myronenko D. Yu. (2023). Paradyma finansuvannia vydatkiv derzhavnoho biudzhetu Ukrainy v umovakh voiennoi ta pisliavoiennoi sotsialno-orientovanoi rynkovoi ekonomiky [Paradigm of financing the state budget of Ukraine in the conditions of the war and post-war social-oriented market economy]. *Akademichnyi ohliad*, 2, 103-112 [in Ukrainian].
4. Osnovni pokaznyky zvedenoho biudzhetu Ukrainy. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/> [in Ukrainian].
5. Sokyrko O. S., Shepylenko V. Yu. (2022). Tendentsii formuvannia dokhodiv Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy [Trends in the formation of revenues of the State Budget of Ukraine]. *Biznes Inform*, 3, 87-92 [in Ukrainian].
6. Sokolova O. M. (2021). Strukturni dysproportsii: zmist, vydy ta vplyv na ekonomichnu bezpeku derzhavy. Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu [Structural imbalances: content, types and impact on the economic security of the state]. *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, 4 (90), 10-16 [in Ukrainian].
7. Chuhunov I. Ya. (2021). Biudzhetna stratehiia suspilnoho rozvytku [Budget strategy for social development]. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t [in Ukrainian].
8. Shkolnyk I. O., Bukhtiarova A. H. (2020). Analiz zvedenoho biudzhetu Ukrainy z vykorystanniam funktsii bazhanosti Harrinhtona [Analysis of the Consolidated Budget of Ukraine Using the Harrington Desirability Function]. *Mizhnarodnyi naukovi zhurnal «Internauka»*, 9(41), 90-97. Retrieved from <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-9-6281> [in Ukrainian].